MIGRÁCIÓKUTATÓ INTÉZET

Etiópia és a migráció

Marsai Viktor elemzése

2018 áprilisában az Etiópiát irányító pártszövetség, az EPRDF – engedve a három éve zajló tüntetéseknek – belső reformra szánta el magát, és az akkor 41 éves Abij Ahmadot választotta meg miniszterelnöknek. Abij radikális reformfolyamatot indított el az országban mind politikai, mind gazdasági területen, amelyek központi elemei a piacok liberalizálása, a demokratizáció erősítése, a külkapcsolatok újjászervezése és az ellenzéki – esetenként terroristának bélyegzett – csoportokkal való kiegyezés voltak.

Dacára az elmúlt hónapok földcsuszamlásszerű etiópiai változásoknak, e kelet-afrikai ország politikai és migrációs helyzete továbbra sem kapott érdemi figyelmet Magyarországon. Pedig Etiópia regionális nagyhatalom, kulcsszerepet játszik a térségből Európa és Közel-Kelet felé irányuló bevándorlás fékezésében. Az országban jelenleg 928 ezer nemzetközi és 2,8 millió belső menekült él, és számuk a környező államok fegyveres konfliktusai (Dél-Szudán, Szomália), elnyomó rezsimjei (Eritrea), illetve az Etiópián belül felerősödő etnikai összecsapások következtében napról napra növekszik. Éppen ezért az ország tartós politikai instabilitása súlyos következményekkel járhat az Európai Unió és benne hazánk számára is.[1]

Az elmúlt fél évben Etiópiában korábban elképzelhetetlennek tartott politikai átalakulás ment végbe. Az 1991 óta kormányzó pártszövetség, az Etióp Népi Forradalmi Demokratikus Front (angol rövidítésben[2] EPRDF),[3] azon belül is a domináns politikai-etnikai csoport, a tigrinya Tigráji Népi Felszabadítási Front (TPLF) hatalmát 2015 óta tartó, részben alulról szerveződő, részben a rendkívül megosztott ellenzék által fűtött zavargások, megmozdulások ásták alá. A 110 milliós, több mint 80 etnikai csoportnak otthont adó, szövetségi struktúrában működő államalakulat 2018 elejére már a szétesés kezdeti jeleit mutatta. Az EPRDF, szembenézve a realitásokkal, politikai és gazdasági váltás mellett kötelezte el magát: a déli volajta etnikumhoz tartozó, de sokak által a TPLF bábjának tartott Hailémariam Dezaleny miniszterelnök 2018 februárjában lemondott, és áprilisban[4] a helyét az ország legnagyobb etnikumához tartozó, oromó felmenőkkel bíró Abij Ahmad vette át. Abij megválasztása az EPRDF kongresszusán

[1] Az elemzés a szerző megjelenés alatt álló Etiópia országismertető kötetének migrációra vonatkozó fejezetének átdolgozásával és kibővítésével készült.

[2] A szöveg a könnyebb internetes tájékozódás és visszakereshetőség miatt a nemzetközi szakirodalomban is bevett angol rövidítéseket használja.

[3] Tagjai a Tigráji Népi Felszabadítási Front (TPLF), az Oromó Népek Demokratikus Szervezete (OPDO), az Amhara Nemzeti Demokratikus Mozgalom (ANDM) és a Dél-etiópiai Népek Demokratikus Mozgalma (SEPDM).

[4] Abijt március végén választották meg, de csak áprilisban iktatták be hivatalosan.

történt, és az új elnök bírta a pártszövetség Végrehajtó Tanácsának támogatását is.[5] Mindez azt jelentette, hogy a fennálló politikai keretek nem változtak – igaz, a TPLF pozíciói egyértelműen gyengültek az országban. Abij az azóta eltelt hat hónapban – ismét csak az EPRDF támogatásával[6] – alapvető reformokba kezdett az országban, amelyek a gazdasági szektort éppúgy érintették (állami vállalatok privatizációja, külkereskedelmi egyezmények), mint a külpolitikai viszonyokat (békekötés Eritreával) vagy a belső állapotokat (politikai foglyok szabadon bocsátása, nemzeti egység hangsúlyozása, az EPRDF keményvonalasaival való leszámolás).[7] Az ígéretes kezdetek ellenére azonban az új miniszterelnök mind ez idáig képtelen volt megküzdeni az utóbbi években felerősödő és egyre erőszakosabb formát öltő etnikai feszültségekkel, amelyek 2018. nyár végére milliós menekülthullámot generáltak az országban. Mindez komoly aggodalomra ad okot, figyelembe véve, hogy Etiópia nem csupán politikai és gazdasági, de migrációs szempontból is a térség meghatározó hatalma, amely egyszerre befogadó, tranzit- és kibocsátó ország. Így a belpolitikai helyzet esetleges romlása komoly külső menekülthullámot gerjeszthet, amelynek következményei Európát is érinthetik.

Etiópia a migráció keresztútján

A mai Etiópia területe története során mindig is a népek átjáróházául szolgált, és nem volt ez másképp az elmúlt évtizedekben sem. A folyamat különösen a császárság 1974-es bukása, majd az azt váltó Átmeneti Katonai Kormányzat (DERG) rémuralma után erősödött fel. Az ország különböző szegleteiben (a mai Eritrea, Tigráj, Szomália Régió, Orómia) fellángoló fegyveres ellenállási mozgalmak tovább erősítették az elvándorlást. Mindeközben ezzel ellentétes irányú folyamatok is zajlottak, és a környező országokból – elsősorban Szomáliából – is tömegesen érkeztek menekültek az Etióp-magasföldre. A menekültügyi válság az 1980-as évek közepén tomboló aszály idején érte el a mélypontját, amikor a harcoknak és a kormányzati intézkedések diszkriminatív jellegének köszönhetően százezrek haltak éhen, és további százezrek menekültek el az országból.[8] A különféle becslések szerint 1990-ben már 1,35–1,69 millió etióp lakott országán kívül, zömében Szudánban (940 000), Szomáliában (460 000) és Szaúd-Arábiában (60 000).[9] Az EPRDF 1991-es hatalomra kerülése után aztán megindult a konszolidáció és a gazdasági újjáépítés, melyek eredményeit mutatta, hogy 2000-re a Pew Research adatai szerint az etióp diaszpóra létszáma 400 000 főre csökkent.[10] Az új évezredben aztán ismét nőni kezdett a külföldön élő etiópok száma, egyrészt az EPRDF fokozottan autoriterré váló irányítása miatt, amely különösen a 2005-ös választásokat kísérő fegyveres összecsapásokban csúcsosodott ki, másrészt a gazdasági egyenlőtlenségek miatt, amelyek egyre

[5] Abiy Ahmed elected as EPRDF chairman; poised to be new prime minister. https://www.borkena.com/2018/03/27/abiy-ahmed-elected-as-eprdf-chairman-new-prime-minister/ (2018. 08. 28.)

[6] Political prisoners in Somali Region were kept with lions and Hyenas, Abiy Ahmed revealed. https://hiiraan.com/news4/2018/Aug/159762/political_prisoners_in_somali_region_were_kept_with_lions_and_hyenas_abiy_ahmed_revealed.aspx (2018.08.28.)

[7] Photos: How Africa's youngest leader transformed troubled Ethiopia in just 100 days. https://qz.com/africa/1334958/how-abiy-ahmed-transformed-ethiopia-in-100-days/ (2018.08.28.)

[8] Kaplan, Robert D. (2003): Surrender or Starve. Travels in Ethiopia, Sudan, Somalia, and Eritrea. Vintage Books, New York.

[9] Ethiopia used to be the origin of most African refugees, now it's their biggest host. http://hiiraan.com/news4/2015/Jun/99985/ethiopia_used_to_be_the_origin_of_most_african_refugees_now_it_s_their_biggest_host.aspx (2018.10.10.); Origins and Destinations of the World's Migrants, 1990-2017 – Ethiopia. http://www.pewglobal.org/2018/02/28/global-migrant-stocks/?country=ET&date=1990 (2018.10.10.)

[10] Uo.

több fiatalt csábítottak el az országból. Egyes területeken egyenesen a „migráció kultúrája" alakult ki,[11] amelynek keretében az adott közösségek el is várták a fiataloktól, hogy próbáljanak szerencsét külföldön. Mindezeknek köszönhetően 2017-re ismét 800 000 főre nőtt az etióp diaszpóra létszáma. A folyamatot földrajzi átrendeződés is kísérte: a legnagyobb közösség az Egyesült Államokban alakult ki 220 000 fővel, de jelentős etióp diaszpóra található Szaúd-Arábiában (150 000), Izraelben (70 000), Kanadában (30 000) és Olaszországban (30 000) is.[12] Bár egyes vélemények szerint ezek az adatok messze elmaradnak a valós számoktól, és csak az USA-ban egymillió etióp él,[13] az arányok és trendek a Pew adatai alapján is jól érzékelhetőek.

A statisztikákat azért is kell kellő kritikával kezelnünk, mert az etiópok egy része – tekintettel arra, hogy a határ túloldalán, Eritreában is ugyanazok a népcsoportok élnek – eritreainak vallja magát, mivel így nagyobb eséllyel bírálják el pozitívan menedékkérelmüket. A nairobi Sahan Research kutatásai alapján például az elhíresült calais-i „Dzsungelben"[14] a magukat eritreaiaknak vallók legalább fele etióp volt.[15]

A Magasföldről kiinduló migráció jelentős része illegális útvonalakon keresztül zajlik. Ezek közül az egyik Szudánon és Líbián, illetve újabban Marokkón át Nyugat-Európa és Észak-Amerika felé tart, a másik az Ádeni-öblön keresztül a Perzsa-öböl államaiba. Jelenleg az utóbbi útvonal a frekventáltabb. Ennek egyik fontos oka, hogy ez az irány olcsóbb: az Ádeni-öblön való átkelés például egyes beszámolók szerint pár száz dollárba kerül.[16] Ráadásul az arab államokban a többség könnyen talál – igaz, zömében illegális – munkát. (A jelenség árnyoldala, hogy az arab államok ugyanilyen könnyen deportálják is az illegális munkavállalókat: 2013-2014-ben például Szaúd-Arábia pár hónap alatt 150 000 illegális etióp munkavállalót toloncolt ki.)[17]

Miközben a politikusok és a közvélemény sokat foglalkoznak a Földközi-tengerbe fulladt szerencsétlenek sorsával, jóval kevesebb figyelem fordul az Ádeni-öböl felé, ahol szintén ezrek pusztulnak el. És akkor még nem beszéltünk arról, milyen helyzet vár az útra kelőkre a polgárháborús Jemenben.[18] Mindezt azért is érdemes észben tartanunk, mert rámutat az etióp gazdasági csoda kétarcúságára: miközben milliók emelkednek ki a mélyszegénységből, és rohamosan bővül az etióp középosztály, egyesek számára a kitörést és a jobb élet reményét

---

[11] Lásd Tizazu Ayalew és Dawit Getu *The causes and impacts of international irregular migration from Bale Zone* című előadását az ICES 20 konferencián, Makalé, Etiópia, 2018.10.05.

[12] Origins and Destinations of the World's Migrants, 1990-2017 – Ethiopia. http://www.pewglobal.org/2018/02/28/global-migrant-stocks/?country=ET&date=1990 (2018.10.10.)

[13] Why is the Ethiopian diaspora so influential? https://www.bbc.com/news/world-africa-38076389 (2018.10.10.)

[14] Az északnyugat-franciaországi város menekülttábora több ezer afrikai irreguláris bevándorlónak volt átmeneti lakhelye, akiket a brit hatóságok nem engedtek be az Egyesült Királyságba.

[15] Sahan-IGAD (2016): Human Trafficking and Smuggling on the Horn of Africa-Central Mediterranean Route (2016). Sahan Foundation-IGAD ISSP. https://igad.int/attachments/1284_ISSP%20Sahan%20HST%20Report%20%2018ii2016%20FINAL%20FINAL.pdf (2018.10.10.) 12.o.

[16] The Dangerous Route of Ethiopian Migrants. https://www.newyorker.com/news/news-desk/the-dangerous-route-of-ethiopian-migrants (2018.10.10.)

[17] Saudis expel 100,000 Ethiopians. https://www.aljazeera.com/news/africa/2013/12/saudis-expel-100000-illegal-ethiopians-201312591727221329.html (2018.10.10.)

[18] 25 Ethiopian migrants missing off Yemen, forced into the sea. https://www.hiiraan.com/news4/2018/Feb/146726/25_ethiopian_migrants_missing_off_yemen_forced_into_the_sea.aspx (2018.10.10.)

továbbra is az elvándorlás – gyakran csalókának, sőt tragikusnak bizonyuló ígérete – jelenti, és évente tízezrek kockáztatják meg a veszélyes sivatagi és tengeri utakat. Mindez azért is paradox, mert az útra szánt összegek (az Arab-öböl államai esetében 2-3 000 USD, Európa felé 7-10 000 USD)[19] sok esetben elegendőek lennének arra, hogy az egyének hazájukban indítsanak vállalkozást. A „migráció kultúrája", a családi nyomás és elvárások, illetve a szelektív információáramlás (amelynek keretében csak a pozitív hírek és a sikertörténetek kapnak figyelmet) miatt azonban inkább külföldön próbálnak szerencsét.

Afrika szarvának ellentmondásos viszonyait jól jellemzi, hogy miközben tömegek igyekeznek elhagyni Etiópiát, mások komoly kockázatot vállalnak annak érdekében, hogy eljussanak oda. És valóban, összehasonlítva a szomáliai, dél-szudáni vagy eritreai helyzettel, Etiópia – legalábbis a legutóbbi időkig – a stabilitás szigetének számított Kelet-Afrikában.

Visszakanyarodva a történeti perspektívákhoz, 1990-ben az ország még 1,16 millió külföldi – zömében Szudánból, Eritreából és Szomáliából érkezett – menekültnek nyújtott menedéket. Az ezredfordulóra ez a szám 610 000-re csökkent, majd 2017-re – nagyrészt a dél-szudáni polgárháborúnak, illetve a térséget sújtó aszályoknak köszönhetően – ismét 1,2 millióra kúszott fel,[20] amiből 890 000 fő számított menekültnek.[21] Ezeknek az embereknek a zöme is az előbb említett három országból származott, és jelenleg kicsi az esély arra, hogy belátható időn belül hazatérhessenek – olyannyira, hogy számuk az előző évhez képest 12 %-kal nőtt.[22]

Az etióp kormány – hasonlóan például az ugandaihoz – jó kapcsolatot tart fenn a donorokkal, és külső források bevonásával igyekszik biztosítani a menekültek ellátását. 2016 szeptemberében Addisz-Abeba az ENSZ Közgyűlésén egy kilencpontos akciótervet mutatott be, amely tartalmazta a könnyebb hozzájutást a munkavállalási engedélyekhez, az oktatáshoz való jobb hozzáférést vagy megművelhető mezőgazdasági területek felajánlását a menekültek letelepedéséhez és megélhetéséhez.[23] Ugyanakkor azt is világosan kell látnunk, hogy ez alapvetően egy üzlet: Etiópia a menekültek ellátását – és a beérkező több százmillió USD elköltését[24] – mindig olyan formulákhoz köti, amelyek saját lakossága számára is előnyt jelentenek: a külföldi donorok pénzéből felépülő infrastruktúra (utak, kutak, oktatási és egészségügyi intézmények) ugyanis nem csupán a menekültek, de az etióp lakosság számára is fejlődést jelentenek. Erre jó példa az a program, amelynek keretében a menekültek 10 000 hektárnyi frissen feltört, öntözött területhez juthatnak – úgy, hogy a 20 000 külföldi mellett 100 000 etióp állampolgár is részesül a program áldásaiból.[25] Hasonló arányokat figyelhetünk meg a brit kormány, az EU, a Világbank és az EPRDF között 2016 őszén aláírt keretegyezmény kapcsán is. A megállapodás értelmében két ipari parkot létesítenek, aminek köszönhetően 100 000 új munkahely fog létrejönni. Bár a projekt a hivatalos kommunikációja alapján a

[19] Lásd Tizazu Ayalew és Dawit Getu id.
[20] Origins and Destinations of the World's Migrants, 1990-2017 – Ethiopia. http://www.pewglobal.org/2018/02/28/global-migrant-stocks/?country=ET&date=2017 (2018.10.10.)
[21] Global Trends – Forced Displacement in 2017. http://www.unhcr.org/globaltrends2017/ (2018.10.10.) 18.o.
[22] Uo.
[23] Ethiopia - Applying the Comprehensive Refugee Response Framework (CRRF). http://www.unhcr.org/ethiopia-592fd4854.html (2018.10.10.)
[24] UNHCR – Ethiopia. Fact Sheet. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNHCR%20Ethiopia-December%202017.pdf (2018.10.10.)
[25] Ethiopia - Applying the Comprehensive Refugee Response Framework 2017. https://reliefweb.int/report/ethiopia/briefing-note-comprehensive-refugee-response-framework-crrf-ethiopia-july-2018 (2018.10.10.)

migrációs válságra adott válaszként lett beállítva, amely helyben igyekszik orvosolni a problémákat, a tervek szerint az állások 70%-át etióp munkavállalók kapják majd meg. A donorok által biztosított támogatások összege 500 millió EUR-ra rúg.[26] Vagyis az EPRDF elérte, hogy minden egyes megsegített külföldi menekültre 2,5-5 hazai segélyezett jut, ami meglehetősen kifizetődő gyakorlat Addisz-Abeba számára.

Végül, de nem utolsó sorban, szólnunk kell az Etiópia által betöltött tranzitszerepről is. Az ország a kelet-afrikai migráció legfontosabb elosztópontja, amely elsősorban a szomálik és eritreaiak számára átjáróul szolgál az északi útvonalak (Szudán) és dél (Kenya) felé. Előbbi végcélja egyértelműen Európa és az Egyesült Államok, ritkábban a Közel-Kelet, míg utóbbié Dél-Afrika, sőt Ázsia, Latin- és Észak-Amerika.[27] A Sahan kutatásából kiderül, hogy az Afrika szarván működő szervezett bűnözői csoportok számára maguk az emberek váltak árucikké: gyakori eset, hogy az embercsempész-hálózatok segítségét igénybe vevőknek az elején nem kell fizetniük a szolgáltatásért, melyet a bűnözők/közvetítők ingyen ajánlanak azzal a feltétellel, hogy a törlesztést az utazás során kell megkezdeni.[28] Ez jobb esetben azt jelenti, hogy a vidékről Addisz-Abebába érkezők a csempészek által kiközvetített munkákban dolgozva (szállodai hordárokként, éttermi felszolgálókként, mosogatókként) gyűjtik össze a Szudánba jutáshoz szükséges összeget. A migránsok munkabért természetesen nem látnak, csak szállásban és minimális élelemben részesülnek. Amint a szükséges összeget a csempészek begyűjtötték, továbbszállítják őket Szudán fele. Bár ez a modell sem mentes a kizsákmányolástól, hiszen egyenlő a kényszermunkával, ez még mindig a kevésbé kegyetlen módja a költségek előteremtésének, mint a prostitúcióra kényszerítés vagy az otthonmaradó családtagok nyílt zsarolása, ami szintén jellemzi az északra vezető utat uraló bűnözői csoportok módszereit.[29]

A láthatatlan tömeg – a belső menekültek Etiópiában

Etiópia sosem volt mentes az etnikai jellegű zavargásoktól. A több mint 80 népcsoport által lakott „etnikai föderációban" – különösen a határterületeken – elő-előfordultak erőszakos összecsapások a földek, legelők, kereskedelmi útvonalak ellenőrzéséért, azonban ezek kontrollált keretek között maradtak, és nem fenyegették az államszövetség létét. 2015-től kezdve azonban a folyamat egyre inkább eszkalálódott. Egyrészt az erőszak mértéke korábban nem tapasztalt méreteket öltött, másrészt olyant területeken is megjelent, ahol azelőtt jószerével ismeretlen volt (pl. Benishangul-Gumuz). Miközben az uralkodó pártszövetség új miniszterelnökkel és széles körű reformokkal igyekszik stabilizálni a helyzetet, úgy tűnik, hogy az etnikai feszültségek „kiszabadultak a palackból", és egyre inkább aláássák az ország stabilitását. Az elmúlt hónapokban tucatszám került sor fegyveres összeütközésekre, amelyek százezres menekülthullámokat generáltak. Bár a legerőszakosabb összecsapások kétségtelenül az oromó-szomáli határon folynak, hasonlóknak lehettünk tanúi Benishangul-Gumuzban, a Déli Népek, Nemzetek és Nemzetiségek Régióban, sőt a fővárosban, Addisz-Abebában is. A zavargások nagyon sokszor kapcsolódnak össze a banditizmussal, és az ellentétes etnikai csoport tagjainak elzavarásán, időnként megölésén túl sor kerül üzleteik, lakásaik kifosztására, felégetésére is. Különösen súlyos a helyzet azon esetekben, amikor ellentétes vallási

[26] Refugee Crisis: Plan to Create 100,000 Jobs in Ethiopia. http://hiiraan.com/news4/2016/Sept/117792/refugee_crisis_plan_to_create_100_000_jobs_in_ethiopia.aspx (2018.10.10.)
[27] Sahan-IGAD SSP 2016, 10.
[28] Uo. 10.
[29] Uo.

közösségekhez tartozók csapnak össze. Szomália Régióban például a megmozdulások során a muszlim szomálik számos ortodox keresztény templomot gyújtottak fel – gyakran azok lelkipásztoraival együtt –, mivel a központi kormányzat támogatóit látták bennük.[30] Az erőszak a nemzetközi határokon is átnyúlt: Dzsibutiban az ott élő szomálik több tucat keresztény etiópot öltek meg. A fosztogatások mértékét jól jelzi, hogy a szomáliföldi határtól – megőrizendő az Addisz-Abebával fenntartott jó kapcsolatot – jelentős mennyiségű lopott holmit fordítottak vissza a szomálik.[31] Mindezeknek köszönhetően az UNICEF adatai alapján 2018 elején 1,6 millió, augusztusra pedig már 2,8 millió belső menekült (IDP) volt az országban.[32] Ezzel párhuzamosan a külföldről érkező menekültek száma is nőtt – igaz, nem ilyen ütemben –, és július végére elérte a 929 000 főt.[33] Vagyis jelenleg csaknem 4 millió menekült van a 100 milliós országban.

Kilátások

Etiópia jövője nem csupán a kelet-afrikai térség, de a tágabb kontinentális – és globális – kontextus szempontjából is meghatározó. Ezt jól jelzi, hogy 2016 októberében még a Nílus vízhozamának megosztása körüli viták miatt Addisz-Abebával eredendően ellenséges egyiptomi külügyminisztérium tisztviselői is azt mondták a szerzőnek, hogy Etiópia stabilitása kulcskérdés az arab ország számára; olyannyira, hogy mindennél fontosabb annak megakadályozása, hogy a kelet-afrikai államban komoly válság törjön ki. Az onnan induló menekülthullámnak ugyanis nem csak a régióra nézve lennének beláthatatlan következményei. Az irreguláris etióp migránsok még normál esetben is elérik Európát és hazánkat: a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal adatai alapján 2016-ban Etiópia adta származási országként a negyedik legnagyobb kérelmezői csoportot a szubszaharai államok közül, megelőzve a Kongói Demokratikus Köztársaságot vagy Szudánt. Igaz, ez a szám még így is csupán 32 fő volt.[34]

Nem véletlen, hogy jelenleg a régióhoz értő minden szem Abij Ahmadra és reformjaira szegeződik. A számos eddigi sikere mellett a miniszterelnök egyelőre nem volt képes választ adni az etnikai kihívásokra. Dolgát nehezíti, hogy a régi gárda képviselői sok esetben szándékosan fűtik az indulatokat, hogy ezáltal igazolják, az új vezető nem elég erőskezű az ország egyben tartásához, és hogy a lakosság ismét a TPLF-hez forduljon megoldásért. Mind Addiszban, mind Tigráj állam – és a TPLF – fővárosában, Makalében terjednek a pletykák arról,[35] hogy a tigrinya elit kész a fegyveres fellépésre, ha a helyzet tovább romlik. Mivel az előző hónapok tisztogatásai ellenére mind a gazdaságban, mind a biztonsági apparátusban erősek a tigrinyák pozíciói, ezek többnek tűnnek puszta feltételezésnél. Ugyanakkor nehezen

[30] Ethiopian army takes over Somali region security. https://hiiraan.com/news4/2018/Aug/159461/ethiopian_army_takes_over_somali_region_security.aspx (2018.10.10.)
[31] Ethiopian National Defense Force Deploys Additional Troops to Protect Oil Fields. https://hiiraan.com/news4/2018/Aug/159577/ethiopian_national_defense_force_deploys_additional_troops_to_protect_oil_fields.aspx (2018.10.10.)
[32] The conflict between Somali and Oromo displaces 2.8 Million. http://radioshabelle.com/the-conflict-between-somali-and-oromo-displaces-2-8-million/ (2018.10.10.)
[33] UNHCR Fact Sheet – Ethiopia, July 2018. https://data2.unhcr.org/en/documents/download/65150 (2018.10.10.)
[34] ,,Az afrikai migrációs és Magyarország." Konferencia-előadás, Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal. Afrika és Magyarország 2017-2025 – Lehetőségek, trendek és kihívások c. konferencia, Stratégiai és Védelmi Kutatóközpont, 2017. március 9.
[35] Interjúk Makalében, 2018. október.

megjósolható, hogy egy ilyen fellépés mennyire destabilizálná az országot, különös tekintettel arra, hogy egyes népcsoportok, elsősorban az oromók, valószínűleg nem fogadnák el a visszarendeződést.

Mindezt figyelembe véve a külső szereplőknek – beleértve az EU-t és hazánkat – alapvető érdeke, hogy az etióp folyamatok pozitív irányba fejlődjenek, és ehhez minden lehetséges támogatást meg kell adni az új kormányzatnak. Ugyanakkor arra is készen kell állnunk, ha a reformok kudarcot vallanak, és egy elhúzódó válság alakul ki Afrika szarván, mert az nem csupán a kontinens, de a tágabb régió számára is komoly kihívásokat tartogathat.